

فصل بیست و سوم :

حساب‌های استانی

مقدمه

بعد از جنگ جهانی دوم به صورت موردی و بر اساس نیازهای خاص در ایران شروع شد، از جمله در سال‌های ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸، به ترتیب "تولید ناخالص داخلی ایران برای سال ۱۳۳۴" و "تولید ملی ایران برای سال ۱۳۳۶"، توسط کارشناسان خارجی برآورد شد. سپس سازمان برنامه و بودجه، درآمد ملی کشور را برای دوره زمانی ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۰، به تفصیل برای بخش‌های مختلف اقتصادی برآورد و منتشر نمود. بانک ملی نیز برآورد مقدماتی دیگری را برای سال ۱۳۳۸، به انجام رساند. با تأسیس بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۳۹، به دلیل فقدان یک سازمان رسمی آمار، تهیه حساب‌های ملی به عهده این بانک گذاشته شد و پس از آن براساس قانون بهمن ماه، این وظیفه به‌طور رسمی به مرکز آمار ایران محول شد.

محاسبه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی، در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و محاسبه محصول ناخالص داخلی از روش هزینه، از سال ۱۳۶۱، و نیز تهیه جداول داده - ستانده اقتصاد ایران برای سال‌های ۱۳۵۲، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰،

هدف از تهیه و تدوین حساب‌های ملی، محاسبه مهم‌ترین متغیرهای جریان‌های اقتصادی نظیر: تولید، مصرف، تشکیل سرمایه، صادرات، واردات و درآمد، در یک دوره زمانی معین و اندازه‌گیری مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی موجودی منابع، نظیر: ثروت، دارایی و بدهی، در مقطعی از زمان است که از طریق آن‌ها می‌توان وضعیت اقتصادی کشور را در آن دوره یا مقطع زمانی به تصویر کشید. تهیه و تدوین آمار حساب‌های ملی در کشورهای مختلف، براساس چارچوب سیستم حساب‌های ملی پیشنهاد شده توسط سازمان ملل متحد انجام می‌شود. سیستم مذکور برای اولین بار در سال ۱۹۵۳ به صورت مجموعه‌ای فرموله شده تحت عنوان "سیستم حساب‌های ملی" یا "SNA"^(۱) منتشر شده است. آخرین تجدید نظر در SNA، در سال ۱۹۹۳، صورت گرفت که توسط پنج نهاد بین‌المللی متشکل از سازمان ملل، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه و کمیسیون جامعه اروپایی، به تصویب رسید. تهیه حساب‌های ملی،

۱) System of National Accounts

تعاریف مفاهیم

کالاها: اشیایی فیزیکی هستند که برای آن‌ها تقاضا و امکان ایجاد حق مالکیت، وجود دارد و مالکیت آن‌ها می‌تواند از طریق مبادله در بازار، از یک واحد نهادی به واحد نهادی دیگر منتقل شود.

خدمات: ستانده‌های ناهمگنی هستند که تولید آن‌ها بر اساس سفارش انجام می‌گیرد. خدمات دارای موجودیت مستقلی نیستند که امکان ایجاد حق مالکیت بر آن‌ها وجود داشته باشد. خرید و فروش خدمات از تولید آن‌ها جدا نیست و این دو فرایند همزمان صورت می‌گیرد.

محصول ناخالص داخلی: محصول ناخالص داخلی، نتیجه نهایی فعالیت‌های اقتصادی واحدهای تولیدی مقیم یک کشور در یک دوره زمانی معین است. محصول ناخالص داخلی به سه روش تولید، هزینه و درآمد محاسبه می‌شود.

قیمت جاری (بازار): هرگاه اجزای حساب‌های ملی را به قیمت دوره گزارش شده فعلی، بیان کنیم در این صورت آن‌ها را به قیمت جاری نشان داده‌ایم.

قیمت ثابت: هرگاه اجزاء حساب‌های ملی را بر حسب قیمت‌های دوره مرجع یا پایه بیان کنیم در این صورت آن‌ها را به قیمت ثابت نشان داده‌ایم.

ارزش افزوده: ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می‌گویند. پس از کسر مصرف سرمایه ثابت از ارزش افزوده ناخالص،

از جمله مهم‌ترین اقدامات مرکز آمار ایران در تهیه حساب‌های ملی بوده است.

تهیه مستمر و منظم حساب‌های ملی بر اساس آخرین تجدید نظر SNA، از سال ۱۳۷۳، در برنامه کار مرکز آمار ایران قرار گرفت، بدین ترتیب مرکز آمار ایران هر ساله حساب‌های ملی را بر اساس تعاریف، مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها و روش‌های محاسباتی منطبق بر SNA سال ۱۹۹۳، به قیمت‌های جاری و ثابت تهیه و منتشر می‌کند که حاوی اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده ۷۲ رشته فعالیت اقتصادی، هزینه‌های مصرف نهایی و مصرف نهایی واقعی خانوار و دولت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، واردات، صادرات، تغییر موجودی انبار، مصارف فردی، مصارف جمعی، حساب تولید، حساب ایجاد درآمد، حساب کالاها و خدمات و عرضه و تقاضای کل است. همچنین از سال ۱۳۷۶، مرکز آمار ایران مبادرت به تهیه و تدوین حساب‌های منطقه‌ای کرده است و در این راستا هر ساله محصول ناخالص داخلی استان‌ها و اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده ۹۳ رشته فعالیت اقتصادی را تهیه و منتشر می‌کند.

از آنجایی که سری زمانی اطلاعات نتایج طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش‌تر در حال تغییر و به روزرسانی است، اطلاعات سال ۱۳۹۵ حساب‌های منطقه‌ای در دسترس نمی‌باشد.

در این فصل از سالنامه، گزیده‌ای از اطلاعات مذکور، از نشریه مرکز آمار ایران ارائه شده است.

ارزش افزوده خالص به دست می‌آید.

ستانده: ستانده هر واحد تولیدی، مجموع کالاها و خدماتی است که در آن واحد تولید می‌شود و برای استفاده در دسترس قرار می‌گیرد. سهمی از کالاها و خدمات که تا پایان دوره حسابداری به صورت ناتمام یا کار در جریان ساخت باقی مانده باشد، جزو ستانده واحد به حساب می‌آید. کالاها و خدماتی که در یک واحد در دوره حسابداری معین تولید و در همان دوره در دیگر فرایندهای تولید آن واحد مصرف می‌شود، جزو ستانده آن واحد منظور نمی‌گردد. ستانده به سه دسته تقسیم می‌شود: ستانده بازاری، ستانده تولید شده برای خود مصرفی نهایی و تشکیل سرمایه به حساب خود و سایر ستانده‌های غیر بازاری.

مصرف واسطه: ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.

مالیات‌ها: مالیات‌ها، پرداخت‌های اجباری و بلاعوض واحدهای نهادی به دولت است که به صورت نقدی و غیر نقدی انجام می‌گیرد. اطلاق صفت بلاعوض به مالیات‌ها، از این جهت است که دولت در مقابل دریافت مالیات از یک واحد نهادی، خدمتی را به صورت فردی به آن ارائه نمی‌کند هر چند که با دریافت مالیات، منابع مالی خود را افزایش دهد و با استفاده از این منابع، کالاها و خدماتی را برای سایر واحدها، اعم از تک افراد یا کل جامعه فراهم آورد.

مالیات‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند:

- مالیات بر تولید و واردات

- مالیات بر درآمد، ثروت و غیره

مالیات بر تولید و واردات: مالیاتی است که بر کالاها و خدمات، در زمانی که تولید شده‌اند، فروخته شده‌اند یا به مصارف دیگری رسیده‌اند و یا از خارج وارد شده‌اند، تعلق می‌گیرد.

مالیات بر تولید و واردات، منطبق با واژه سنتی مالیات‌های "غیر مستقیم" است که در سیستم حساب‌های ملی سابق به کار برده می‌شد.

مالیات بر تولید و واردات به دو گروه جزئی‌تر تقسیم می‌شوند:

- مالیات بر محصول

- سایر مالیات‌های بر تولید

مالیات بر محصول: مالیات بر محصول، مالیات تعلق گرفته بر یک واحد کالا یا خدمت است که به صورت مبلغ مشخصی برای هر واحد مقدار کالا یا درصد مشخصی از قیمت یک واحد کالا یا خدمت مبادله شده تعیین می‌شود. انواع مالیات بر محصول به شرح زیر است:

- مالیات از نوع مالیات ارزش افزوده (VAT): مالیات تعلق گرفته بر کالاها و خدمات است که در مراحل مختلف توسط بنگاه‌های اقتصادی اخذ می‌شود ولی در نهایت، کل آن توسط خریدار نهایی پرداخت می‌شود.

- مالیات و حقوق گمرکی بر واردات: عبارت از مالیات تعلق گرفته بر کالاهاست که هنگام عبور از مرزهای گمرکی یا مرزهای اقتصادی، قابل پرداخت می‌شود. این نوع مالیات، همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که توسط

تولیدکنندگان غیر مقیم به واحدهای نهادی مقیم ارائه می‌شود.

- مالیات بر صادرات: مالیات تعلق گرفته بر کالاهایی است که از قلمرو اقتصادی خارج می‌شود و هنگام خروج از مرز قابل پرداخت می‌گردد.

این نوع مالیات همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که به واحدهای غیر مقیم ارائه می‌شود. به طور کلی مالیات بر محصول، واردات و صادرات، مالیات‌هایی هستند که بر کالاها و خدمات تعلق می‌گیرند و در اثر تولید، فروش، انتقال، کرایه کالا یا ارائه خدمت قابل پرداخت می‌شوند.

سایر مالیات‌های بر تولید: سایر مالیات‌های بر تولید، تمامی مالیات‌هایی را در بر می‌گیرد که یک بنگاه در نتیجه اشتغال به تولید (به غیر از مالیات بر محصول)، موظف به پرداخت آن است.

این نوع مالیات، مالیات بر سود یا مالیات بر سایر درآمدهای دریافت‌شده توسط بنگاه را در بر نمی‌گیرد و مالیاتی است که صرف‌نظر از سوددهی تولید، قابل پرداخت است، نظیر: مالیات بر زمین، دارایی‌های ثابت و نیروی کار به کار گرفته شده در فرآیند تولید یا فعالیت‌ها و مبادلات ویژه.

گزیده اطلاعات

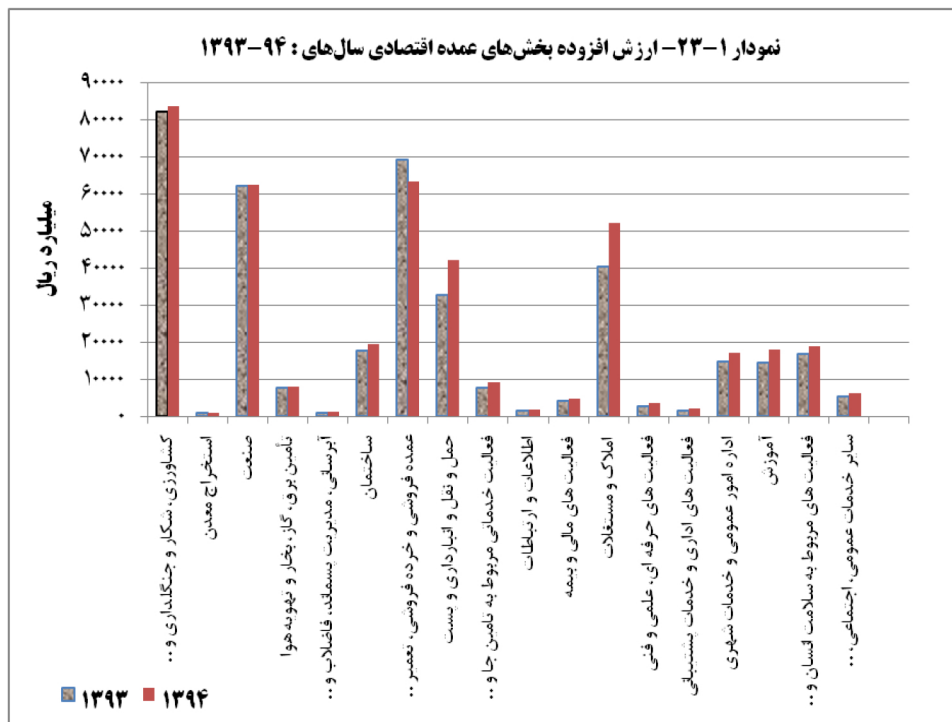
در سال ۱۳۹۴، محصول ناخالص داخلی استان به قیمت بازار حدود ۴۱۷ هزار میلیارد ریال، بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۳، دارای رشدی معادل ۸/۷ درصد، می‌باشد.

در سال ۱۳۹۴، بیش‌ترین سهم ارزش‌افزوده فعالیت‌های عمده اقتصادی در محصول ناخالص داخلی به ترتیب مربوط به فعالیت کشاورزی، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری (۲۰/۱۴٪)، عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای (۱۵/۲۳٪)، صنعت (۱۴/۹۸٪) و املاک و مستغلات (۱۲/۵۳٪) بوده است.

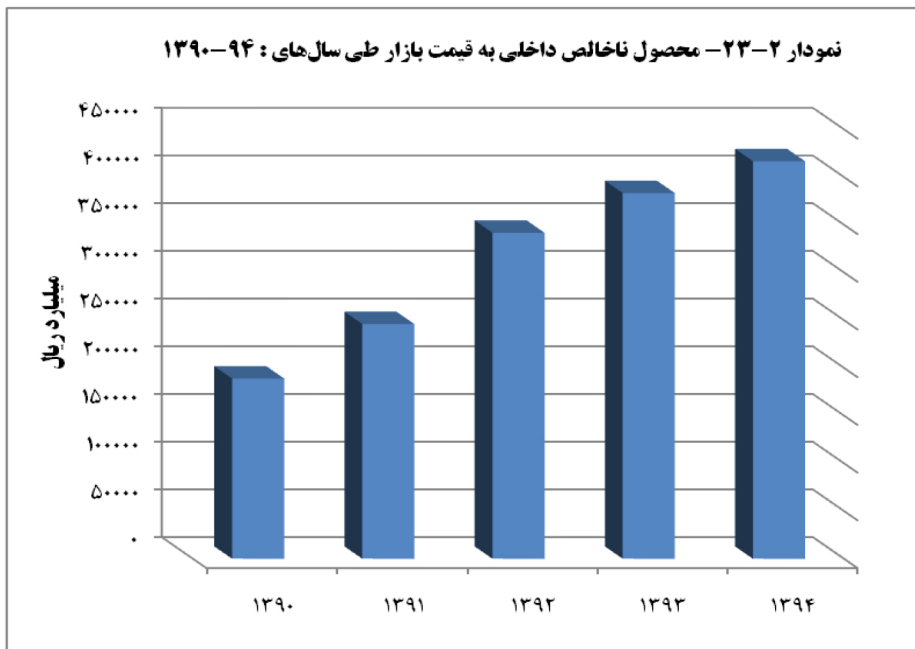
۲۳-۱- محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و ارزش افزوده در بخش‌های عمده اقتصادی
(میلیارد ریال)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	شرح
۴۱۴۹۸۱	۳۸۳۶۲۷	۳۴۱۲۶۸	۲۴۴۶۰۰	۱۸۱۰۳۳	ارزش افزوده .....
۸۳۹۲۸	۸۲۲۰۱	۸۱۵۴۷	۵۲۷۹۵	۳۷۸۵۲	کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری .....
۹۲۸	۸۰۳	۶۱۵	۵۷۳	۴۶۰	استخراج معدن .....
۶۲۴۴۲	۶۲۳۳۳	۶۰۶۱۳	۴۷۴۸۲	۲۵۰۴۷	صنعت .....
۷۸۶۸	۷۵۸۶	۵۶۳۰	۴۵۲۲	۴۱۶۷	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا .....
۱۲۱۸	۱۰۳۲	۷۴۳	۶۹۹	۴۷۲	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه .....
۱۹۵۳۶	۱۷۶۸۱	۹۶۶۲	۱۰۲۳۸	۱۰۲۸۸	ساختمان .....
۶۳۴۴۷	۶۹۴۰۵	۶۴۵۷۶	۴۴۳۷۰	۳۵۴۶۷	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای .....
۴۲۲۳۰	۳۲۸۶۸	۲۶۸۲۸	۱۸۸۶۲	۱۵۴۹۶	حمل و نقل و انبارداری و پست .....
۹۰۴۰	۷۷۶۵	۶۴۶۳	۴۴۹۴	۳۲۰۶	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۱۷۳۹	۱۴۰۷	۱۰۹۲	۱۲۷۹	۱۱۰۰	اطلاعات و ارتباطات .....
۴۶۷۶	۴۱۱۸	۴۵۸۸	۴۷۰۲	۳۹۷۲	فعالیت‌های مالی و بیمه .....
۵۲۲۰۹	۴۰۳۸۴	۳۳۶۵۹	۱۷۷۹۲	۱۹۱۳۹	املاک و مستغلات .....
۳۴۵۵	۲۷۶۵	۲۲۰۹	۱۶۳۶	۱۳۸۴	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی .....
۲۰۶۵	۱۶۱۶	۱۲۲۸	۸۹۳	۶۹۹	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی .....
۱۷۲۲۱	۱۴۸۹۶	۱۲۸۰۸	۹۷۴۰	۸۳۲۱	اداره امور عمومی و خدمات شهری .....
۱۸۰۲۸	۱۴۵۸۰	۱۱۷۲۱	۱۰۶۶۶	۹۲۸۶	آموزش .....
۱۸۸۱۱	۱۶۷۴۲	۱۲۸۰۱	۱۰۲۵۵	۸۹۶۶	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی .....
۶۱۴۰	۵۴۴۵	۴۴۸۵	۳۵۰۲	۲۷۱۱	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی .....
۱۶۹۵	-۲۸۳	۴۰۳	۱۴۲۰	۸۷۵	خالص مالیات بر واردات .....
۴۱۶۶۷۷	۳۸۳۳۴۴	۳۴۱۶۷۲	۲۴۶۰۲۰	۱۸۸۹۰۸	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار .....
۴۱۵۷۷۰	۳۸۲۵۳۰	۳۴۰۹۲۲	۲۴۵۴۰۹	۱۸۸۴۵۴	محصول ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت بازار) .....

مأخذ- مرکز آمار ایران. (ر. م.)

(منبع: جدول ۱-۲۳)

(منبع: جدول ۱-۲۳)

۲۳-۲- ستانده بخش‌های عمده اقتصادی (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
جمع	۳۲۲۹۴۳	۴۲۹۹۴۴	۵۹۴۸۴۰	۶۵۶۱۵۴	۷۰۲۶۷۳
کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری...	۶۳۵۴۴	۹۰۶۳۵	۱۳۶۳۰۷	۱۳۶۴۵۰	۱۳۷۴۳۱
استخراج معدن	۶۳۹	۸۱۶	۱۰۰۵	۱۱۷۷	۱۴۲۶
صنعت	۷۷۳۳۳	۱۲۷۸۴۸	۱۷۳۲۹۱	۱۷۸۵۹۵	۱۸۵۶۳۶
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۹۷۸۷	۱۰۳۵۹	۱۲۱۵۸	۱۳۴۲۹	۱۴۴۵۴
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۸۰۷	۱۱۲۹	۱۲۸۳	۱۷۵۳	۲۰۶۱
ساختمان	۲۶۲۵۹	۲۶۸۵۳	۲۷۹۲۹	۴۴۸۳۴	۴۹۰۵۰
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۵۰۸۴۴	۶۴۶۱۷	۹۳۴۹۶	۱۰۰۰۸۴	۹۱۵۱۸
حمل و نقل و انبارداری و پست	۲۱۱۶۸	۲۵۶۳۶	۳۶۰۲۸	۴۴۱۱۱	۵۶۳۲۶
فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات	۵۰۸۴	۷۰۸۰	۱۰۱۲۶	۱۲۱۴۲	۱۴۱۶۰
اطلاعات و ارتباطات	۱۷۷۸	۲۱۶۸	۲۰۱۱	۲۷۵۳	۳۲۷۷
فعالیت‌های مالی و بیمه	۵۲۶۱	۶۴۳۱	۷۰۳۵	۶۹۶۵	۸۲۶۴
املاک و مستغلات	۲۰۱۹۱	۱۸۹۹۸	۳۶۱۶۳	۴۲۷۴۳	۵۵۲۷۷
فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۱۹۷۴	۲۴۲۸	۳۲۵۸	۳۹۷۵	۵۰۱۸
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۱۴۳۵	۱۷۹۱	۲۴۲۹	۳۱۱۱	۳۹۷۱
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۱۰۵۲۷	۱۱۶۴۷	۱۵۳۷۷	۱۸۲۷۳	۲۱۷۳۸
آموزش	۱۰۹۸۶	۱۳۱۴۲	۱۴۲۰۱	۱۶۹۸۷	۲۰۸۸۷
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۱۱۲۰۰	۱۳۰۹۳	۱۶۰۵۵	۲۰۶۵۵	۲۲۹۱۲
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۴۱۲۶	۵۲۷۳	۶۶۸۸	۸۱۱۷	۹۲۶۷

مأخذ- مرکز آمار ایران. (ر. م).

۳-۲۳- مصرف واسطه بخش‌های عمده اقتصادی (میلیارد ریال)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	شرح
۲۸۷۶۹۰	۲۷۲۵۲۶	۲۵۳۵۷۱	۱۸۵۳۴۵	۱۳۴۹۱۲	جمع .....
۵۳۵۰۳	۵۴۲۴۹	۵۴۷۶۰	۳۷۸۴۲	۲۵۶۹۲	کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری
۴۹۸	۳۷۳	۳۹۱	۲۴۴	۱۷۹	استخراج معدن .....
۱۲۳۱۹۴	۱۱۶۲۶۲	۱۱۲۶۷۸	۸۰۳۶۶	۵۲۲۸۷	صنعت .....
۶۵۸۶	۵۸۴۳	۶۵۲۸	۵۸۳۷	۵۶۲۰	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا .....
۸۴۳	۷۲۱	۵۴۰	۴۳۰	۳۳۵	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه .....
۲۹۵۱۴	۲۷۱۵۳	۱۸۲۶۷	۱۶۶۱۴	۱۵۹۷۱	ساختمان .....
۲۸۰۷۰	۳۰۶۷۸	۲۸۹۱۹	۲۰۲۴۸	۱۵۳۷۸	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها .....
۱۴۰۹۶	۱۱۲۴۳	۹۲۰۱	۶۷۷۴	۵۶۷۲	حمل و نقل و انبارداری و پست .....
۵۱۲۰	۴۳۷۷	۳۶۶۳	۲۵۸۶	۱۸۷۹	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا.
۱۵۲۸	۱۳۴۶	۹۱۹	۸۸۹	۶۷۷	اطلاعات و ارتباطات .....
۳۵۸۹	۲۸۴۸	۲۴۴۷	۱۷۲۹	۱۲۹۰	فعالیت‌های مالی و بیمه .....
۳۰۶۷	۲۳۵۹	۲۵۰۳	۱۲۰۷	۱۰۵۲	املاک و مستغلات .....
۱۵۶۳	۱۲۰۹	۱۰۴۹	۷۹۱	۵۹۱	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی .....
۱۹۰۶	۱۴۹۵	۱۲۰۰	۸۹۸	۷۳۶	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی .....
۴۵۱۷	۳۳۷۷	۲۵۶۹	۱۹۰۶	۲۲۰۶	اداره امور عمومی و خدمات شهری .....
۲۸۵۸	۲۴۰۸	۲۴۸۰	۲۴۷۵	۱۷۰۰	آموزش .....
۴۱۰۱	۳۹۱۳	۳۲۵۴	۲۷۳۸	۲۲۳۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی .....
۳۱۲۷	۲۶۷۲	۲۲۰۳	۱۷۷۱	۱۴۱۴	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی .....

مأخذ- مرکز آمار ایران. (ر. م).